

Beurs van Berlage

Gemeenschapskunst in Amsterdam

- Beurs van Hendrick de Keyser
- De oprichting van deze eerste Nederlandse koopmansbeurs vond plaats in het begin van de 17e eeuw.
- Naast de Koopmansbeurs werden in die tijd ook verschillende banken opgericht, zoals de Amsterdamsche Wisselbank en meerdere banken van lening.

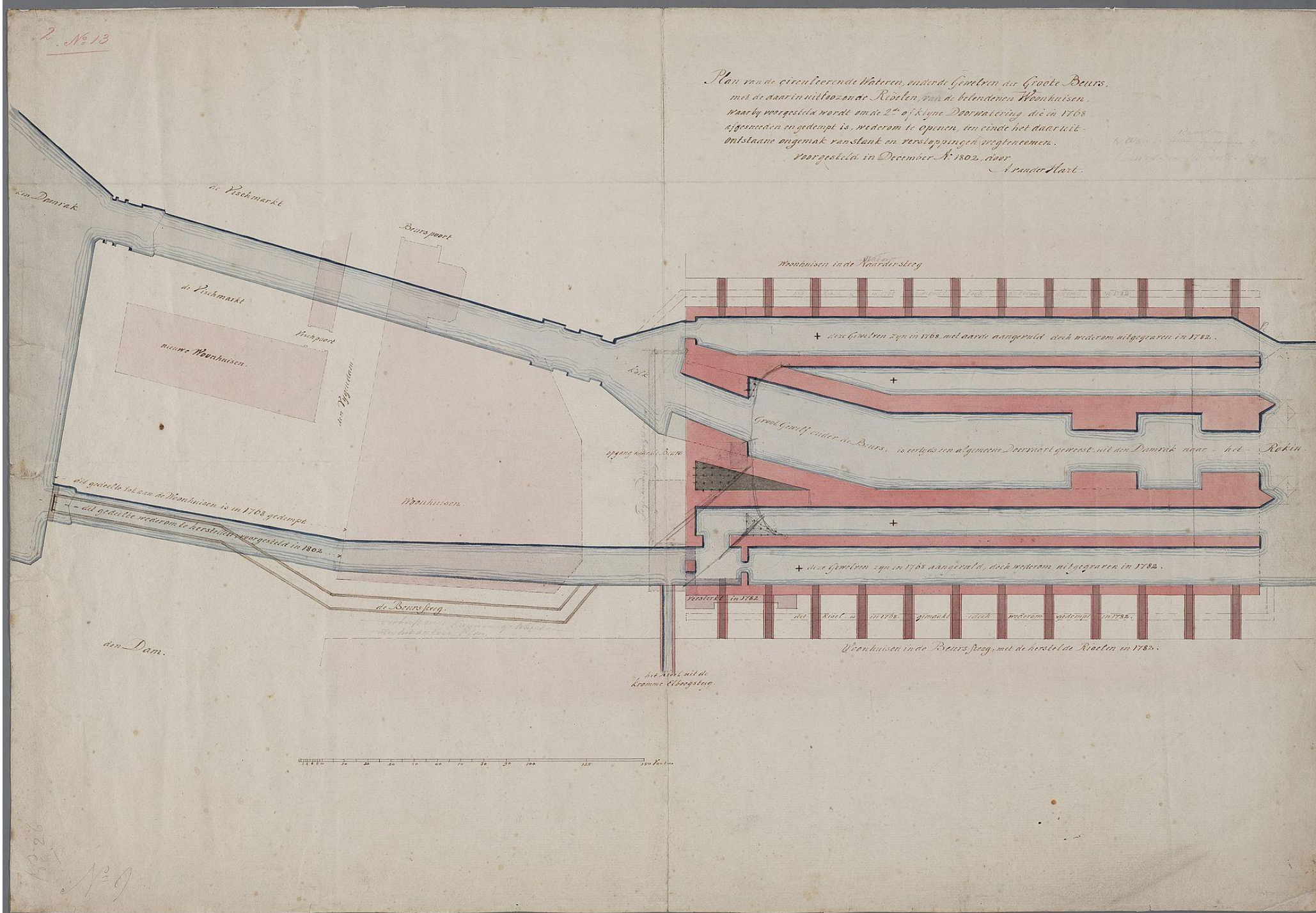

De beurs met de oorspronkelijke toren, gezien vanaf de ingang aan de kant van de Dam: Emanuel de Witte, De binnenplaats van de beurs in Amsterdam, 1653, Rotterdam, Museum Boijmans Van Beuningen

Situatieschets van
de wateren onder
de beurs en de
voor 1803
gedempte
gedeelten (het
Rokin is rechts),
1802, Stadsarchief
Amsterdam

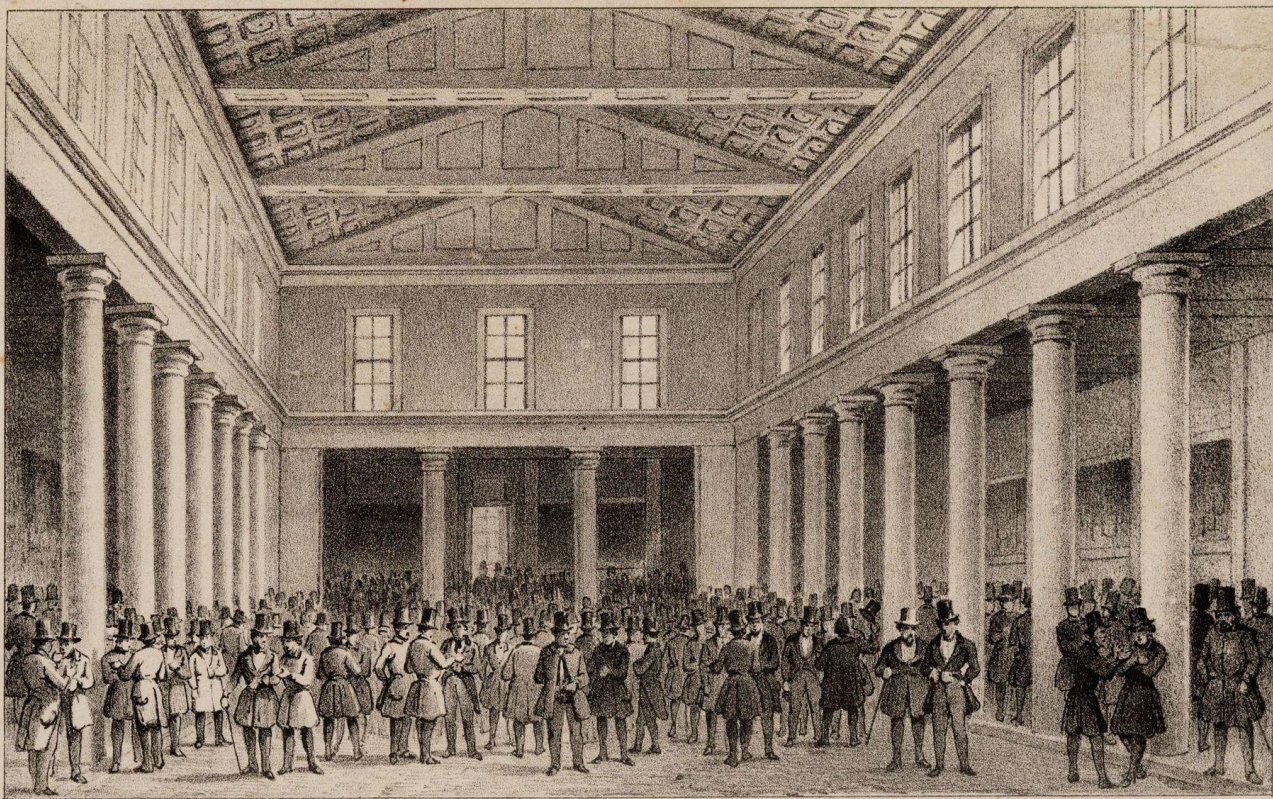

De Beurs van

Zocher is
een voormalig
beursgebouw
aan de Dam in
Amsterdam,
op de plek van
de huidige
Bijenkorf.

De Beurs van
Zocher werd
tussen 1841
en 1845
gebouwd naar
ontwerp van
architect Jan
David Zocher

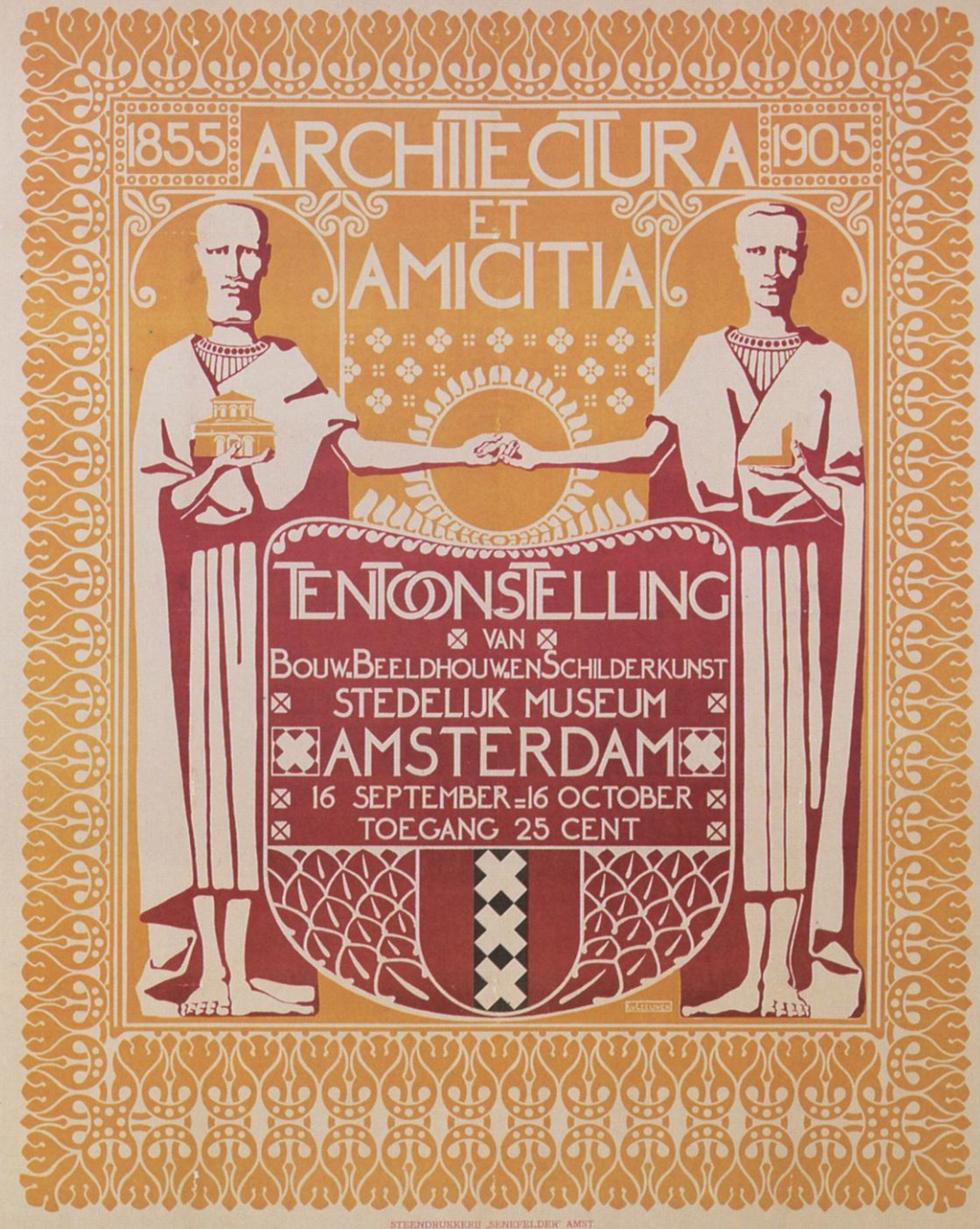
Beurs van Zocher

- Jaren 1870 te klein en uit de mode (Het Mausoleum)

Station Amsterdam Centraal is het centraal station van de Nederlandse hoofdstad Amsterdam. Het is gebouwd tussen 1881 en 1889 naar ontwerp van Pierre Cuypers, Dolf van Gendt (stationsgebouw) en L.J. Eijmer (stationskap)

Architectura et Amicitia (Architectuur en vriendschap), afgekort tot A et A, is een Nederlands architectuurgenootschap gevestigd in Amsterdam met als doel het samenbrengen van architecten en personen uit aanverwante vakgebieden, om van elkaar op de hoogte te blijven en elkaar te inspireren door middel van excursies, lezingen en tentoonstellingen.

Nieuwe Beurs ??

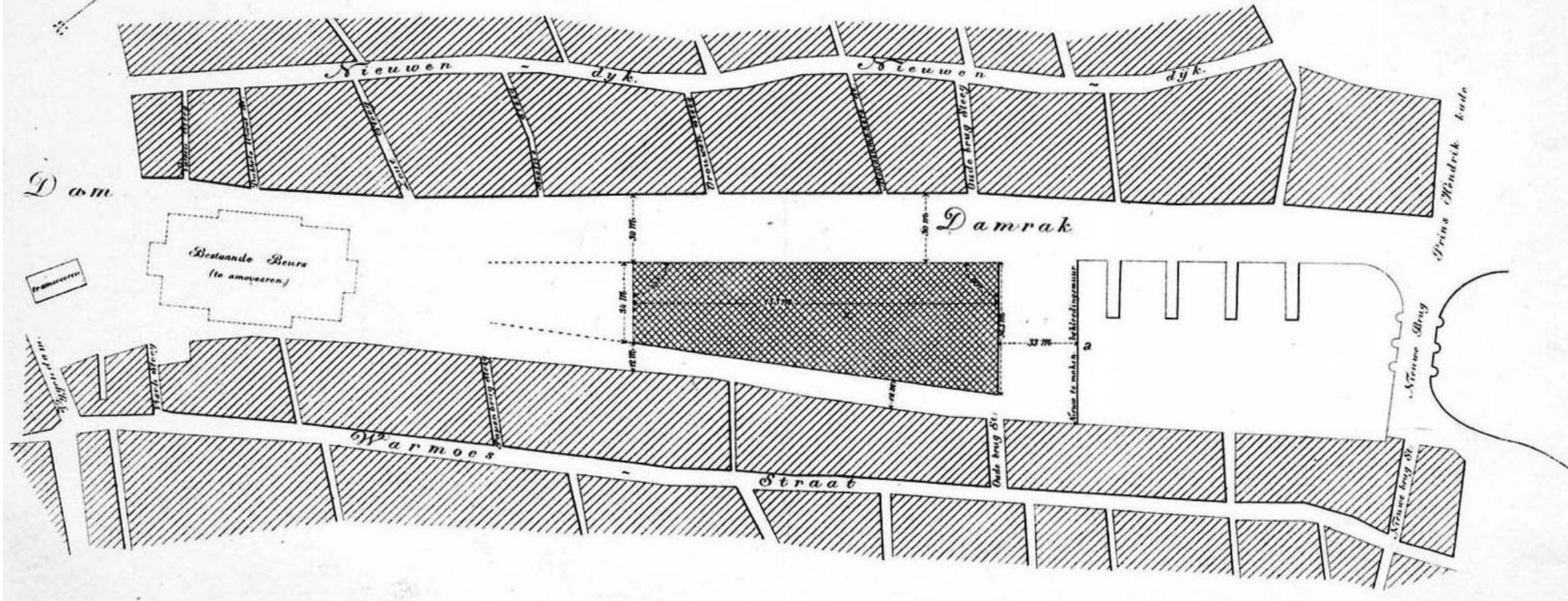
- Gemeente wilde zo min mogelijk geld uitgeven
- Ondernemers wilden zo snel mogelijk een nieuwe beurs
- Architecten van Architectura et Amicitia wilden een architectonisch hoogstandje

Gemeente Amsterdam.

Beursterrein.

Behoort bij het programma
der Prijsvraag voor eene Nieuwe Beurs.

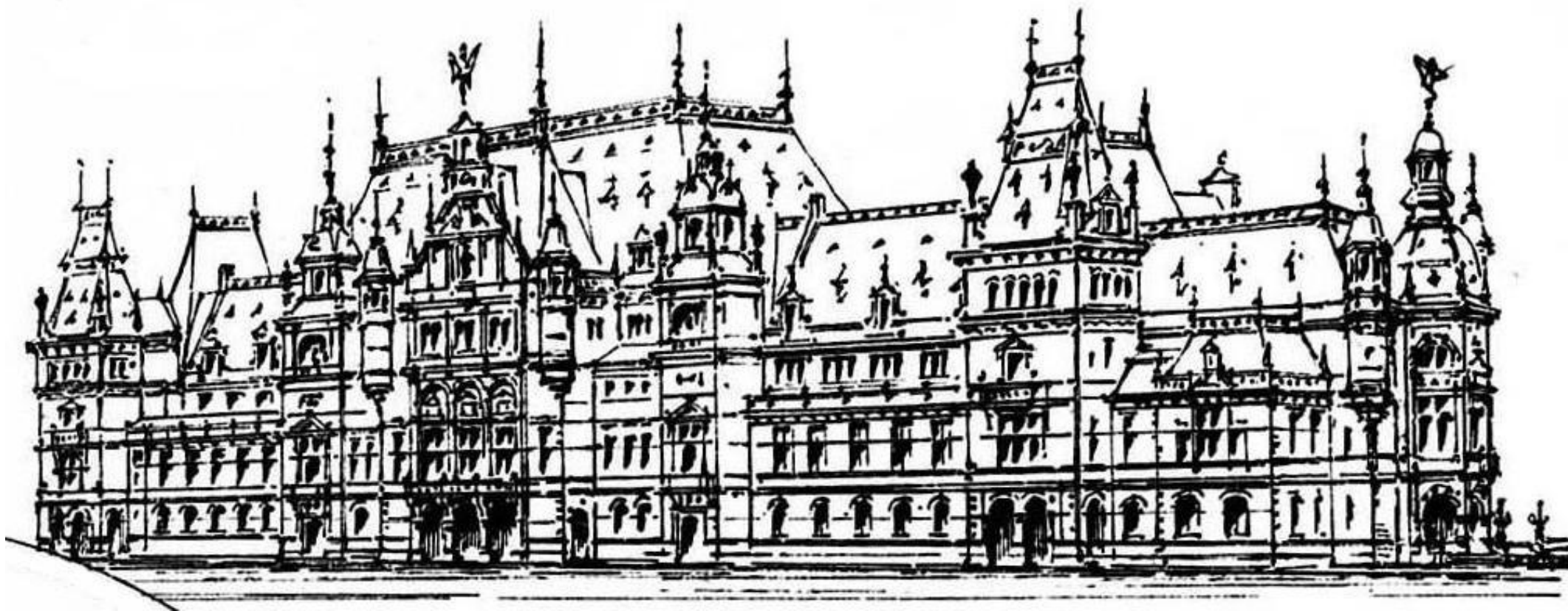
Beursterrein, behorend bij het prijsvraagprogramma voor een nieuwe beurs, 1884
'het terrein beter geschikt zou zijn voor een stadskegelbaan dan voor een Beursgebouw'.

- 1879 Gemeente benoemd een commissie die bestaande ontwerpen op uitvoerbaarheid moet toetsen
- Het zojuist gedempte Damrak tussen de Dam en de Oudebrug werd de locatie voor de nieuwe beurs.
- Invoering van een beursbelasting
- 1883 Internationale prijsvraag ???

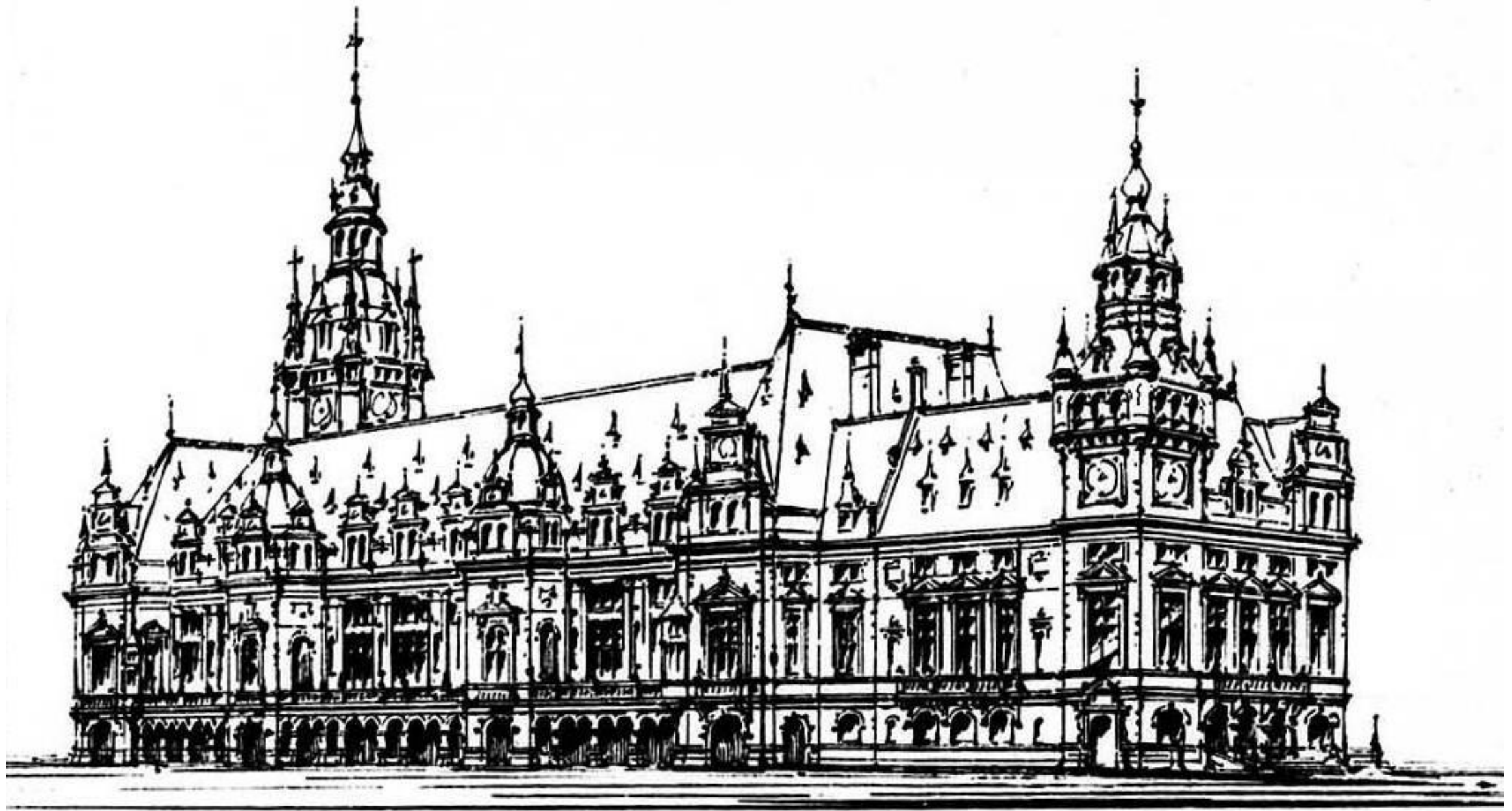
[illegible]

Prijsvraag

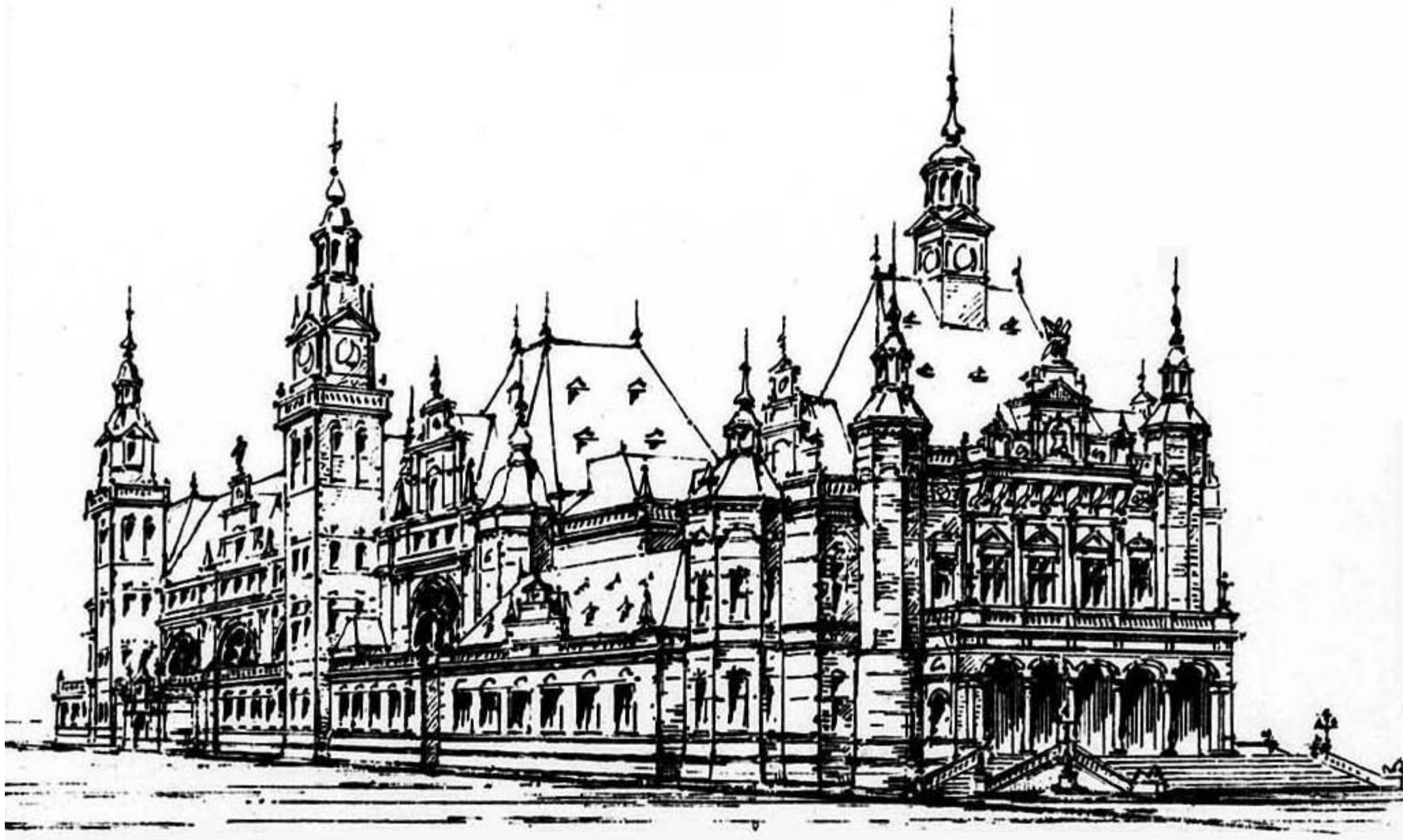
- 1884 Prijsvraag voor een nieuwe Beurs
- Inleveren onder een motto
- 199 inzendingen (eigenlijk 201, 2 waren te laat)
- Het juryrapport werd in het Frans gepubliceerd in het Algemeen Handelsblad.

Ontwerp voor een Koopmansbeurs, Amsterdam. Motto: 'In hoc Signo floresco 2^e prijs

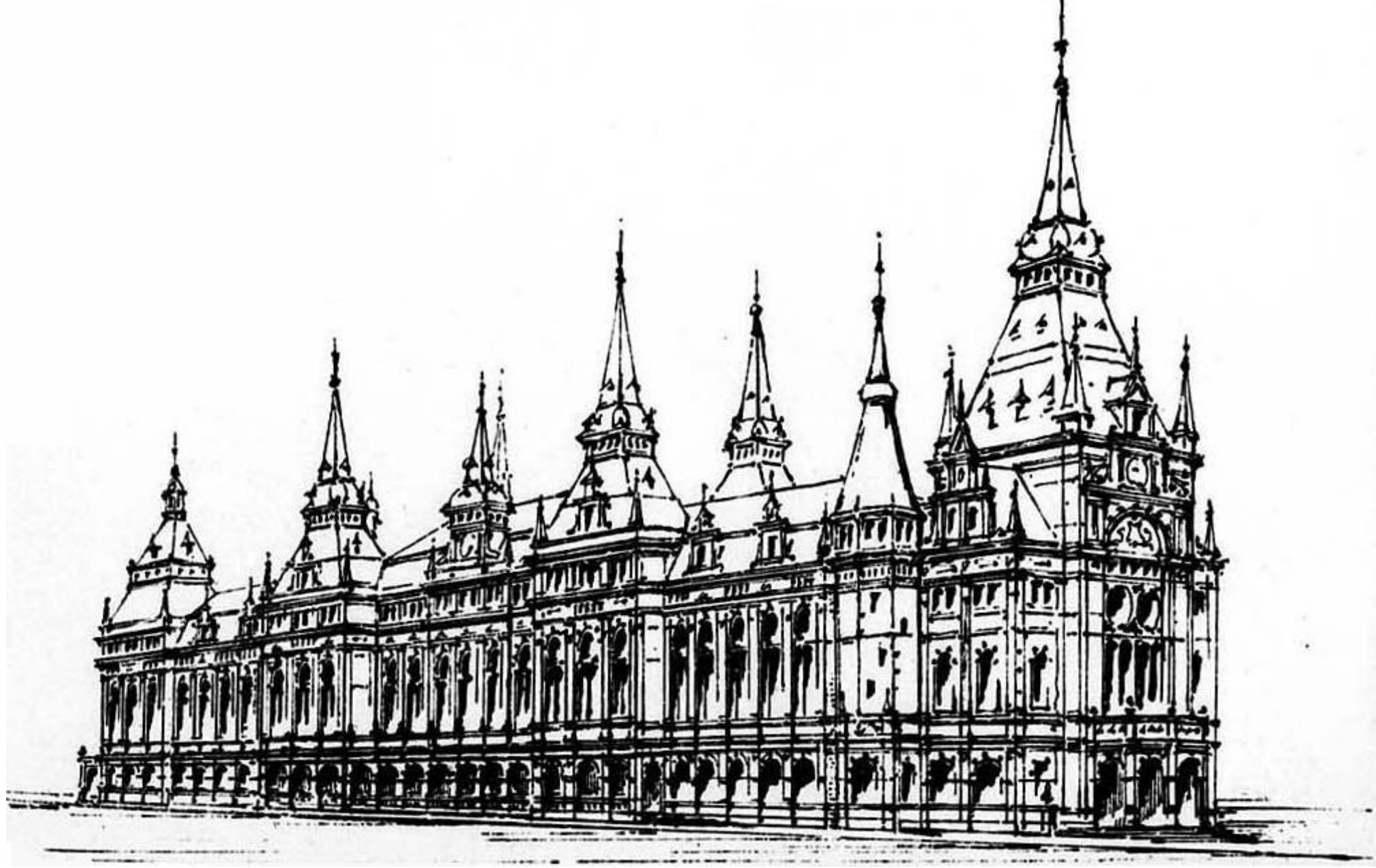
Ontwerp voor een koopmansbeurs, Amsterdam, perspectief. Motto: Y. Winnaar

Ontwerp voor een koopmansbeurs, Amsterdam, perspectief 4^e
prijs. Berlage en Sanders

H.P. Berlage en Th. Sanders Prijsvraagontwerp voor een koopmansbeurs in Amsterdam, perspectief. 1885

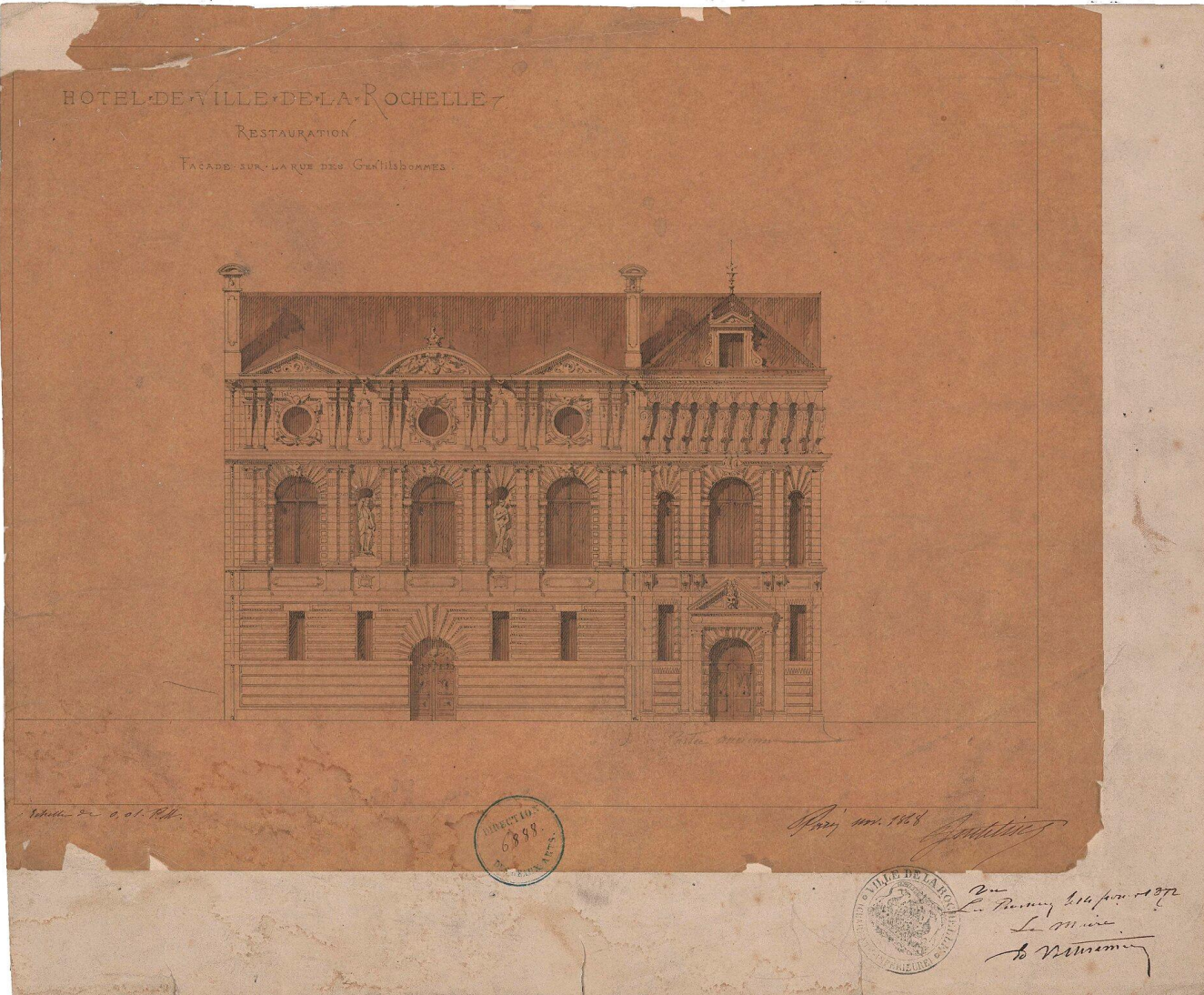
Ludwig Klingenberg and Ernst Tauschenberg (architects). Prijsvraagontwerp voor een beurs, Amsterdam. Motto: Ammerack. 1885. 5^e prijs

Prijsvraag

- 1884 Prijsvraag voor een nieuwe Beurs
- Inleveren onder een motto
- 199 inzendingen (eigenlijk 201, 2 waren te laat)
- Het juryrapport werd in het Frans gepubliceerd in het Algemeen Handelsblad.
- eis van de jury was dat het gebouw 'schilderachtig' moest zijn
- 5 werden geselecteerd voor een besloten wedstrijd

- Op 3 juni 1885 het ontwerp met motto Y van de Franse architect L.M. Cordonnier gekozen als winnaar
- Mocht niet meer kosten dan 2 miljoen
- De vijf bekroonde ontwerpen werden van 10 tot en met 24 juni tentoongesteld in Arti et Amicitiae.
- Afgewezen wegens plagiaat, maar toch aangenomen
- Pas daarna werden de naambrieven geopend

Binnenhof van het stadhuis van La Rochelle

- Op 3 juni 1885 het ontwerp met motto Y van de Franse architect L.M. Cordonnier gekozen als winnaar
- Mocht niet meer kosten dan 2 miljoen
- Afgewezen wegens plagiaat, maar toch aangenomen
- 1885 was een slecht beursjaar, uitvoering liet op zich wachten

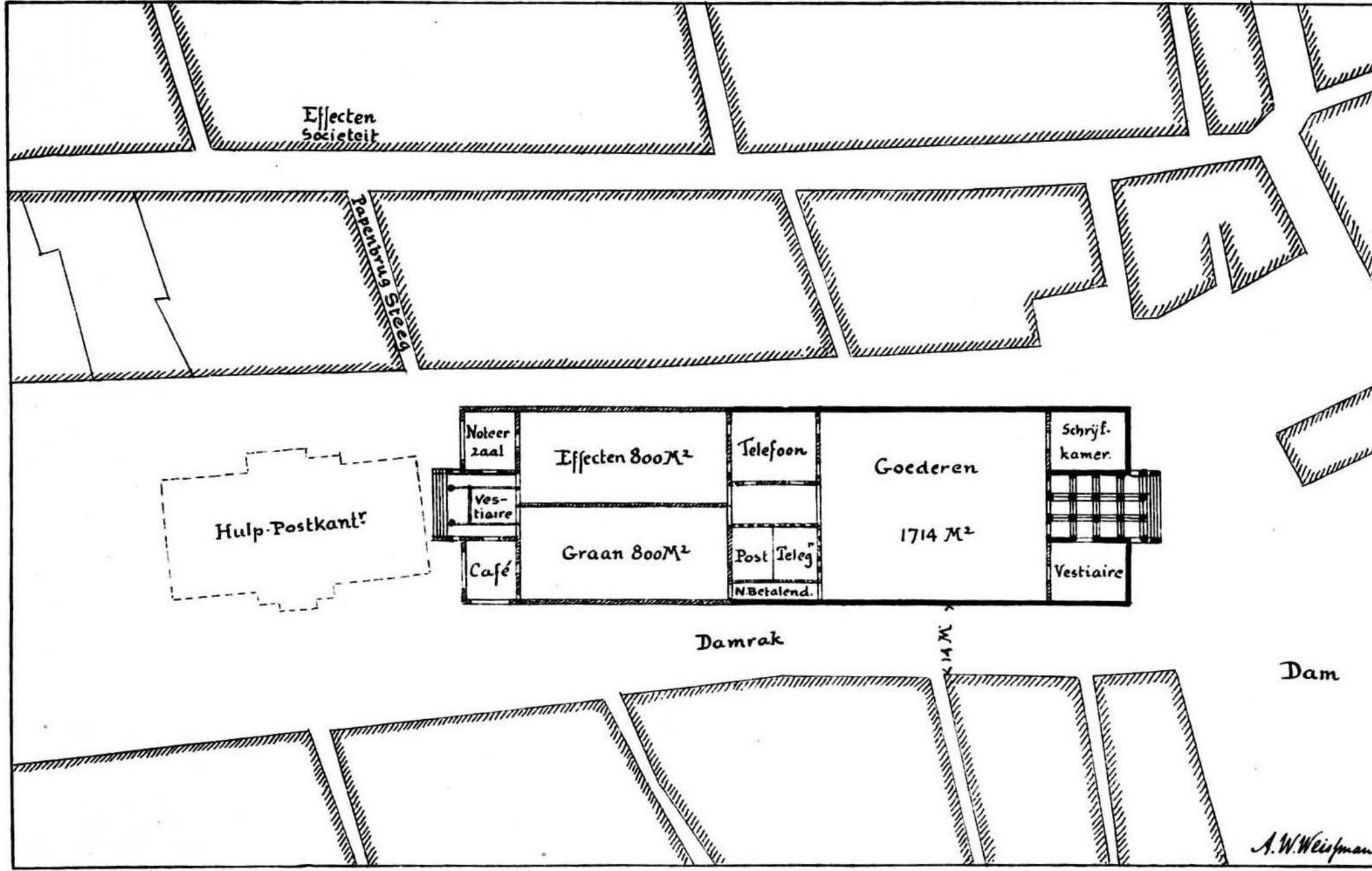
Impressie van de
Damrakboulevard
uit het Plan
Werker, door M.
Hendrickx, 1884

Onteigenen
kostte teveel

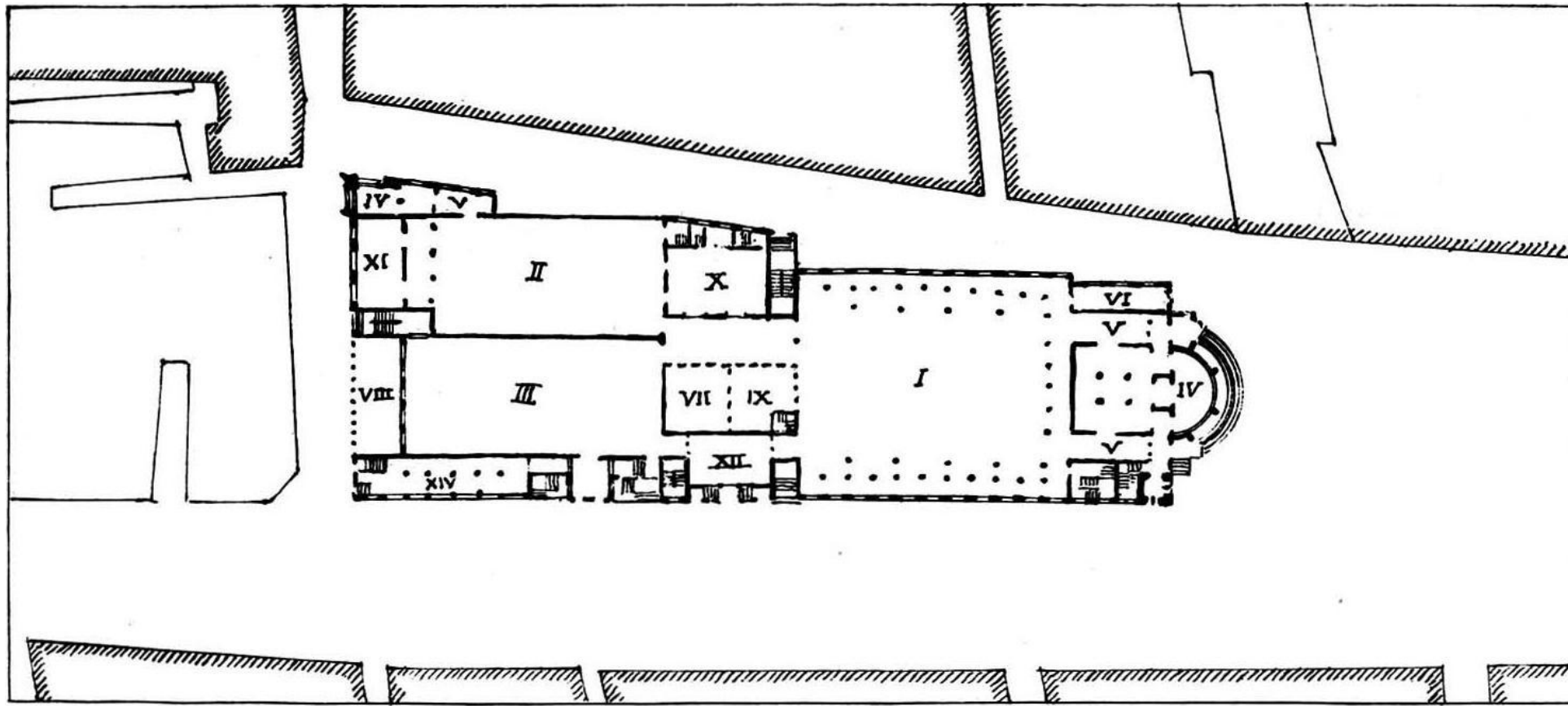
Aanpassen
oud beurs
???

A.W.
Weissman,
Verbouwings
plan van de
Beurs van
Zocher, 1894

- Samenvoegen van 2 winnende ontwerpen leidde tot commotie

- 1896 Kreeg Berlage als enige Nederlandse prijswinnaar opdracht om de Beurs te ontwerpen. 1897 Goedgekeurd

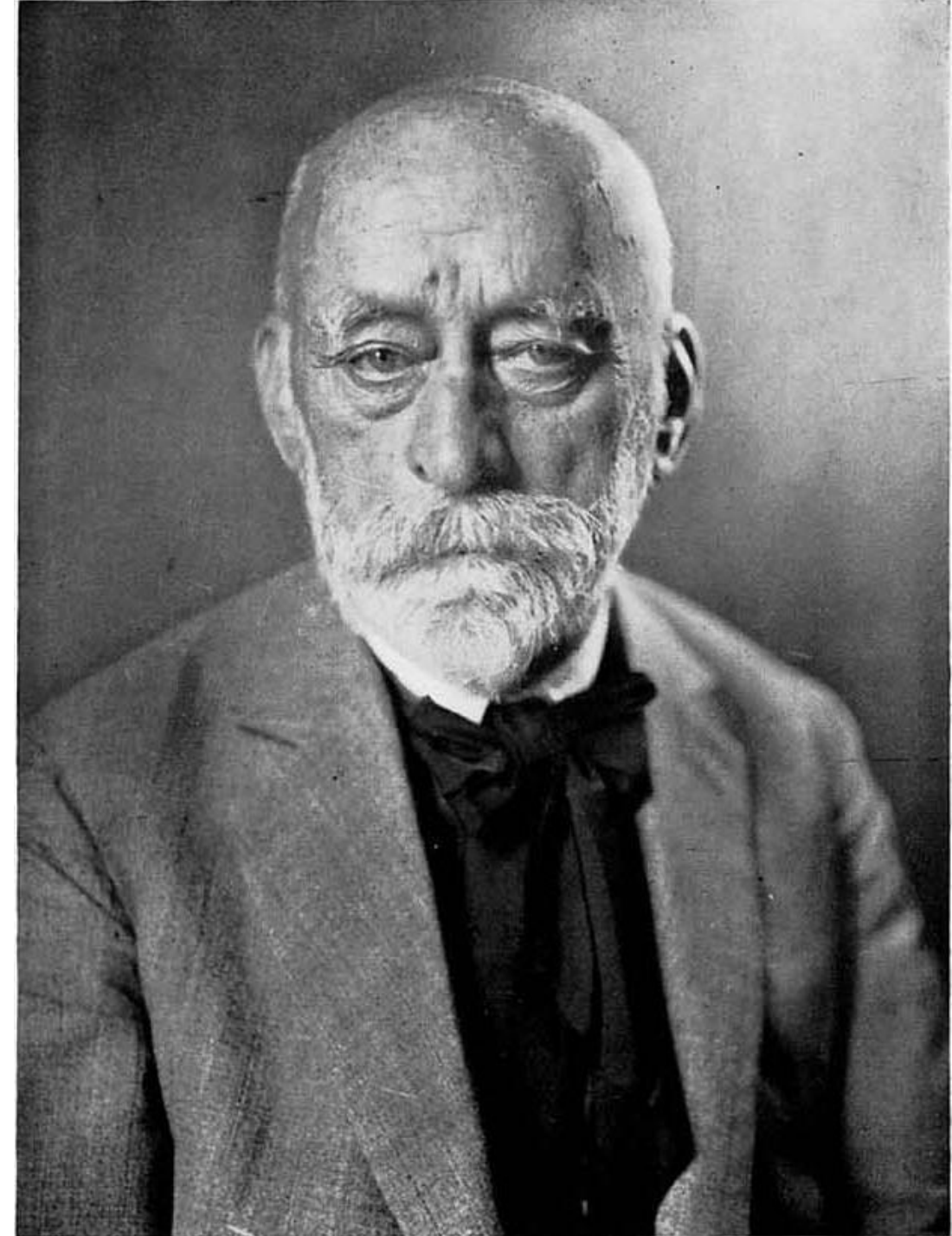

H.P. Berlage,
Beurs,
plattegrond,
1896

- Om vernietigende kritiek, zoals in 1887, te voorkomen, kreeg het publiek slechts een plattegrond te zien, die qua indeling overeenkwam met Weissmans verbouwingsplan uit 1894
- De Beurs werd gebouwd in de periode 1898-1903.
- Omdat de beurs in de oude rivierbedding van de Amstel gebouwd werd verzakte hij echter al tijdens de bouw.
- Metselaars moesten de scheuren die ontstonden uithakken en opnieuw opvullen met bakstenen

- Hendrik Petrus (Hein) Berlage
- Amsterdam, 21 februari 1856
- Den Haag, 12 augustus 1934
- Nederlands architect,
stedenbouwkundige,
meubelontwerper, glasontwerper en
tekenaar

Dr. H.P. Berlage. Bouwmeester 21 februari 1855-12 augustus 1934.

Berlage

- 1874 tot 1875 de Rijksacademies van Beeldende Kunsten in Amsterdam.
- 1875 een studie aan de Bauschule van het Eidgenössische Polytechnicum in Zürich
- Invloed van Gottfried Semper en Eugene Viollet-le-Duc
- 1889 Zelfstandig en begon te experimenteren in een mengvorm van rationalisme en jugendstil.

Beurs van Berlage

- Vorm en ornament moesten nauw aansluiten bij de constructie, eenheid in veelheid. Dit was tegelijk ook een politieke stellingname.
- De enorme bakstenen muren die in de beurs te vinden zijn verbeeldden in de ogen van Berlage de democratische samenleving: 'als enkeling nietig, als massa een macht.'

No. 1904.

Bijvoegsel van Zaterdag 19 Maart 1898.

6e Jaargang.

EIGEN INTERCOMMUNALE
TELEFOONLIJNEN.

TUINGZALEN:
Amsterdam, Kalverstraat 64.
Telefoonnummers 2284 en 2285.
's-Gravenhage, Hofspui 6.
Telefoonnummer 351.

Hoofdredacteur: A. L. H. OBREEN.
Directeur-Uitgever: L. VAN DAM Pz.

De Telegraaf

PRIJS VAN HET ABONNEMENT.

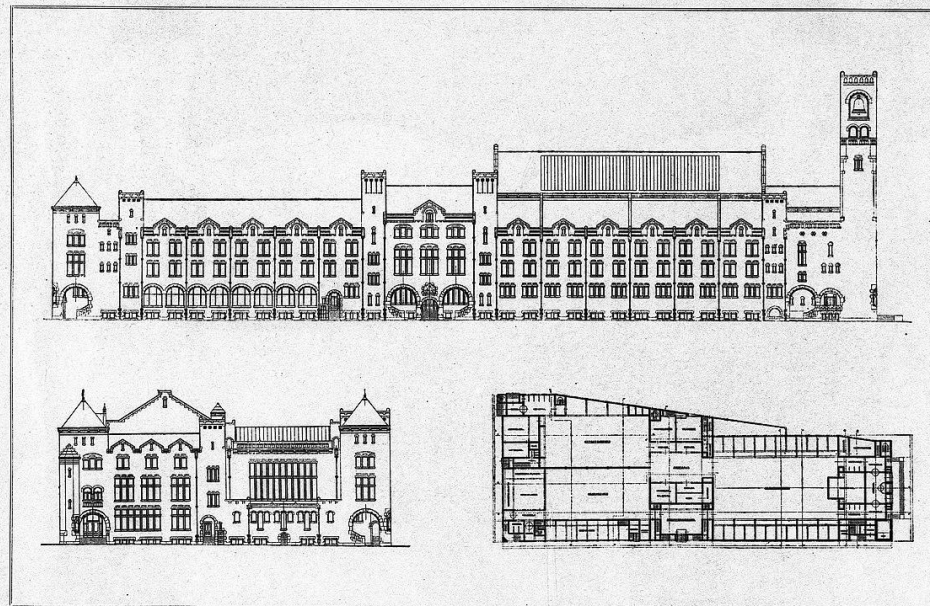
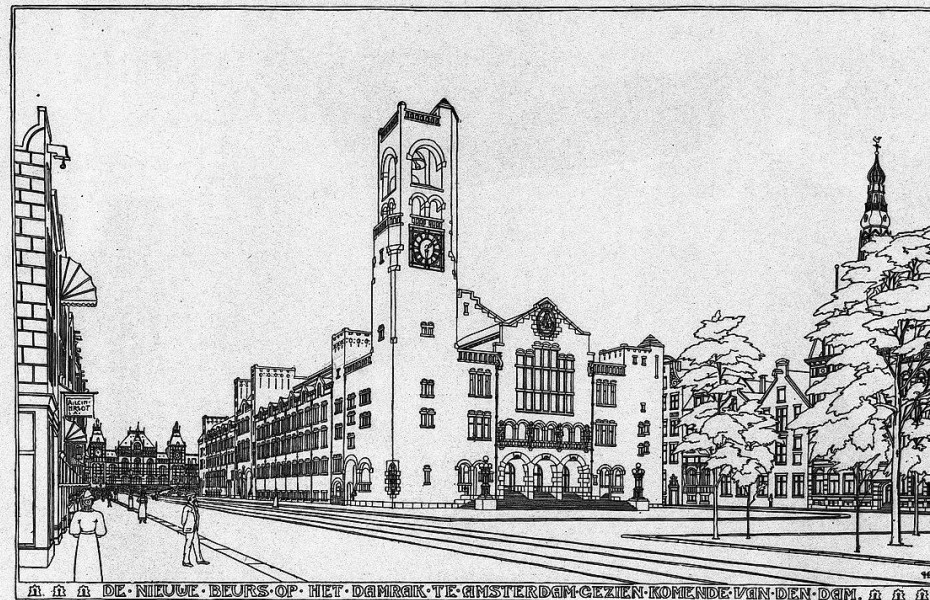
Voor Amsterdam per
kwartaal f 1.—
Voor de overige plaatsen
van in Nederland, 1.50
Voor België 2.—
Voor het buitenland
aangetekend van de
Post-Tijds in één
maand f 1.50
Voor Indië 2.—
Afzonderlijke Nummers 5 Cents.

DE NIEUWE BEURS TE AMSTERDAM.

Lith. Enrik & Singer, Haarlem.

Bijvoegsel van „DE KRONIEK” van 20 Maart 1898.

H. P. BERLAGE Nl.

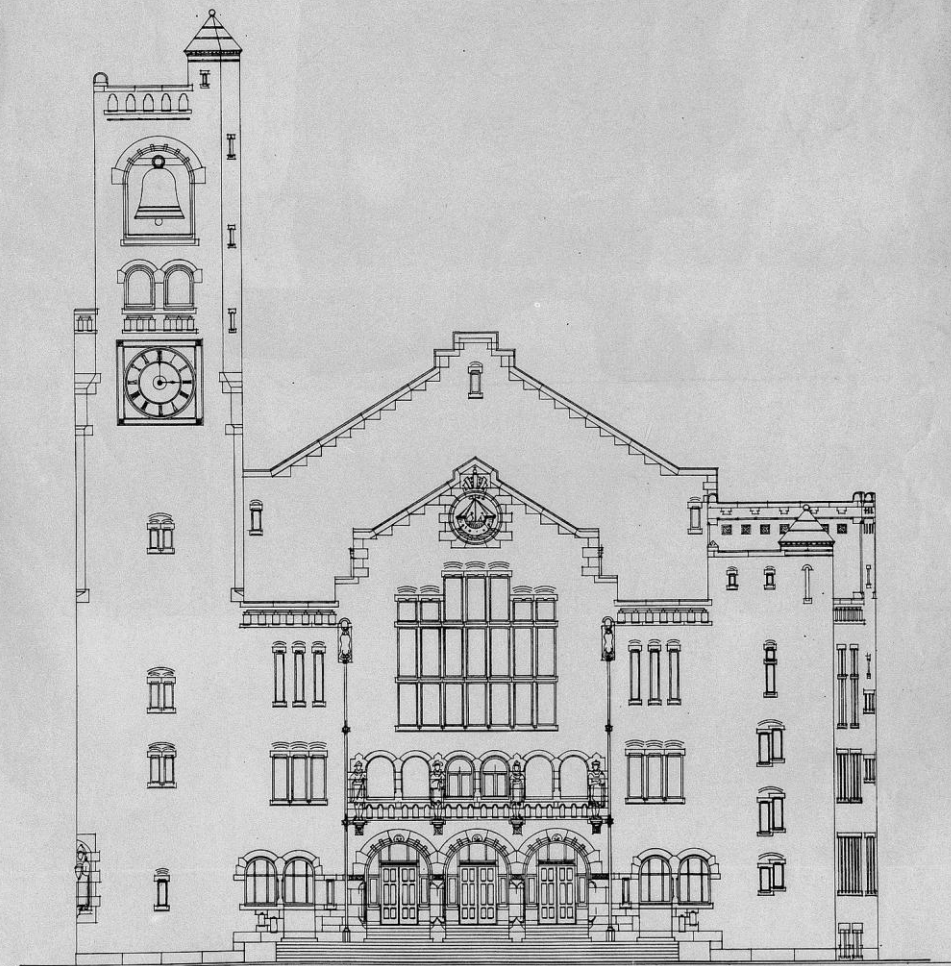
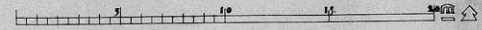
TEKENING N° 6.

GEMEENTE AMSTERDAM 1898.

SCHOUT-EN-BESTIER N^o

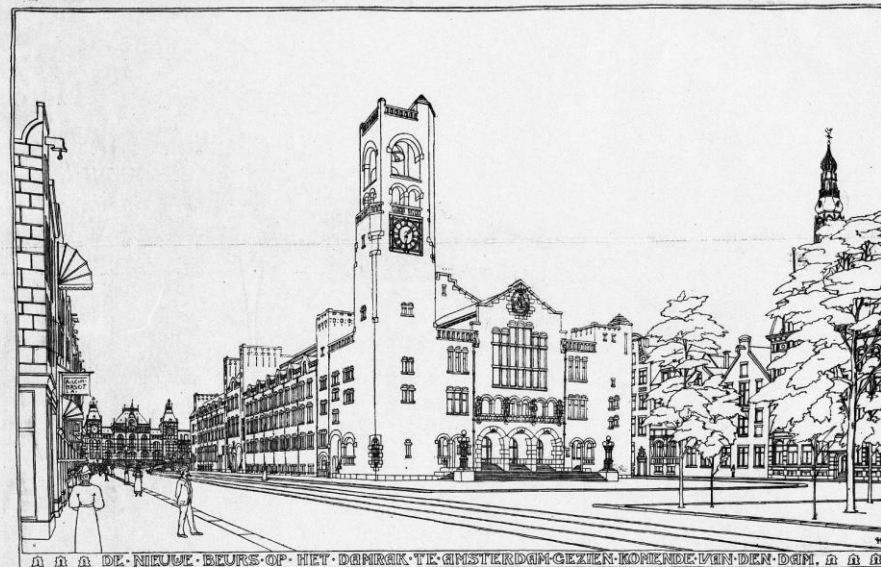
DE NIEUWE BEURS TE AMSTERDAM

Δ ZUIDELYKE GEVEL Δ Δ Δ SCHAAL

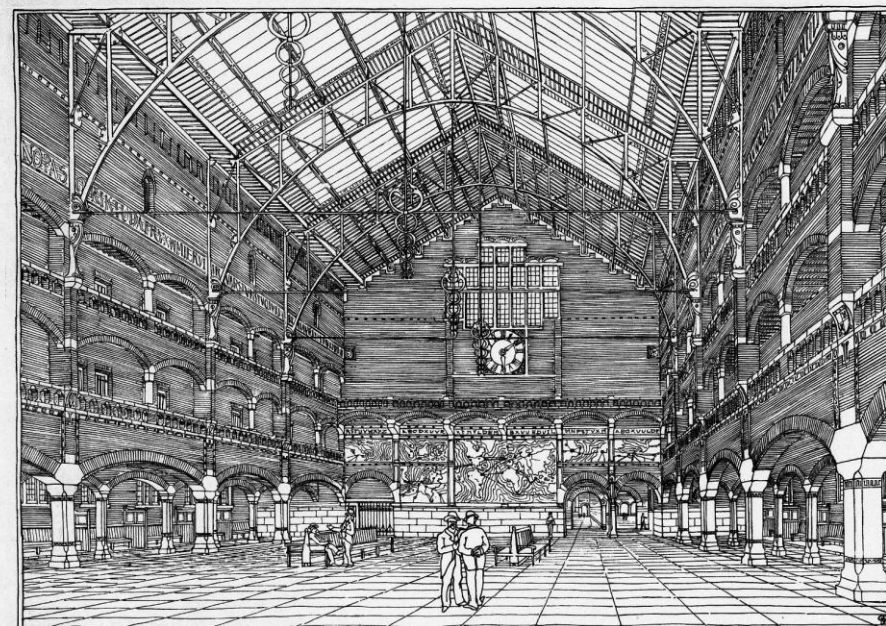

Plaat 11. H. P. Berlage & H. P. Berlage

Behoort bij het BOUWKUNDIG WEEKBLAD van 19 Maart 1898.

Δ Δ Δ DE NIEUWE BEURS OP HET DAMRAK TE AMSTERDAM GEZIEN KOMENDE VAN DEN OEG. Δ Δ Δ

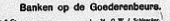
Δ DE GOEDERENBEURS IN DE NIEUWE BEURS TE AMSTERDAM Δ

Typ. ROELOFFEN & HUNTER.

H. P. BERLAGE N^o

Koopmansbeurs

- De stijl van Berlage gaf uiting aan het gedachtegoed dat Berlage en Treub deelden: het radicaal liberalisme, een politieke stroming die als voorloper van de sociaaldemocratie gezien kan worden
- Berlage was een socialist die vakmanschap, handwerk en de samenwerking tussen de ambachten hoog in het vaandel had staan

Torre del Popolo, Brescia

De Basiliek van Sint Ambrosius in Milaan

Beurs: Overzicht klokkentoren
met uurwerk, aan de
Beurspleinzijde de
hoofdingang met bordestrap
(opmerking: Gefotografeerd
voor Monumenten In
Nederland Noord-Holland)

Palazzo Pubblico, Siena

Palazzo Vecchio, Florence

Stadhuis van Middelburg

Stadhuis

Start bouw 1452

Bouw gereed 1520

Laat Gotisch

Stadhuis van Gouda

Start bouw 1448

Bouw gereed 1459

Opening 1450 (voor volledige oplevering)

Bij het ontwerpen van de Beurs heeft Berlage het principe gehanteerd dat vorm en ornament nauw aansluiten bij de constructie, eenheid in veelheid.

Als fervent socialist geloofde Berlage dat de beurshandel niet lang zou bestaan en ontwierp hij het gebouw als een toekomstig gemeenschapshuis, of 'volkspaleis'.

De enorme bakstenen muren
die in de beurs te vinden zijn
verbeeldden in de ogen van
Berlage de democratische
samenleving: 'als enkeling
nietig, als massa een macht.'

Gesamtkunstwerk

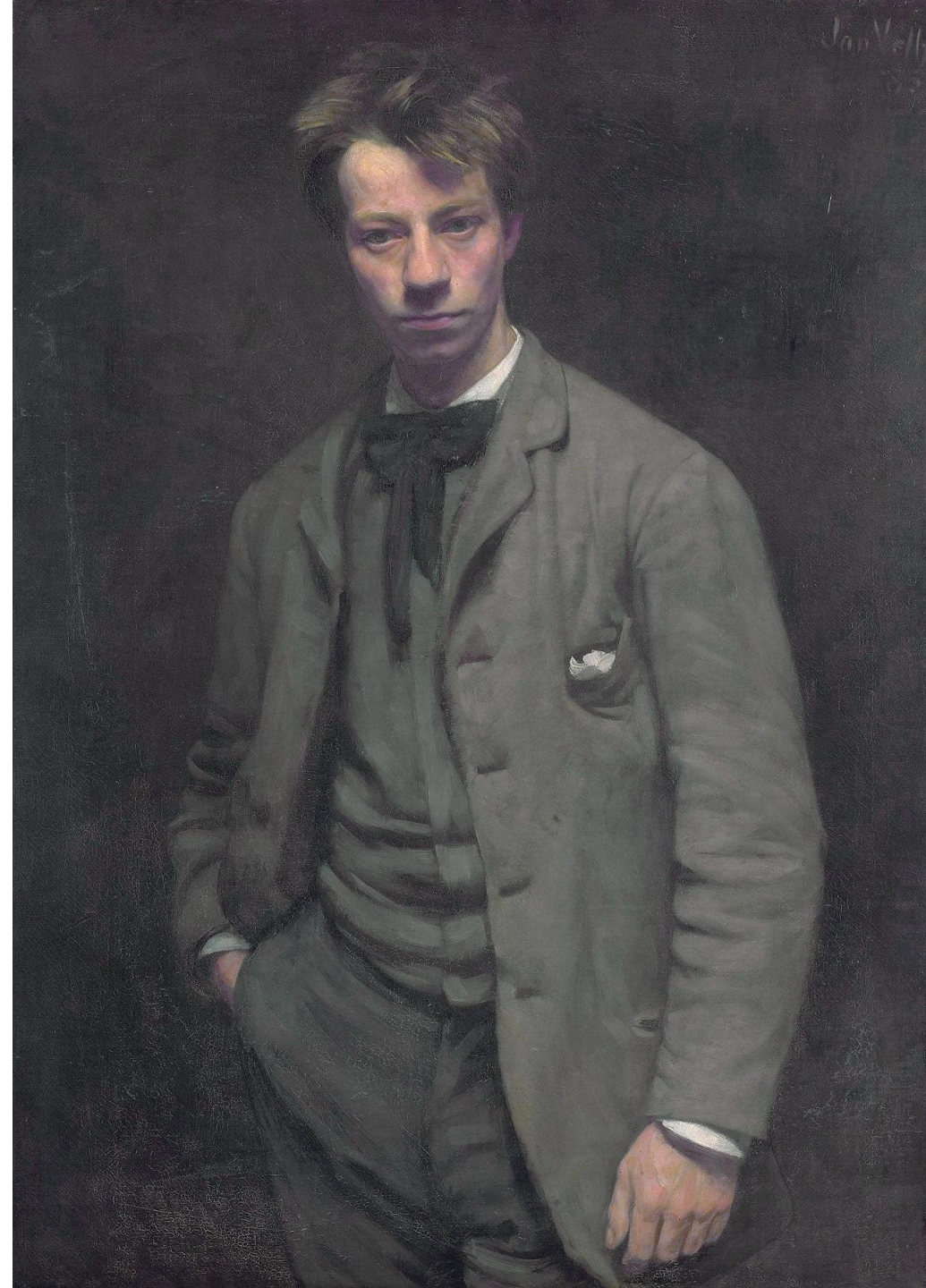
- Afkeer van de individualistische benadering van kunst die deze groep kenmerkte
- Drang naar vernieuwing, geworteld in vaderlandsliefde en sociaal idealisme

Gesamtkunstwerk

- In het kader van het 'gesamtkunstwerk-principe' heeft Berlage de dichter Albert Verwey een decoratieprogramma voor het gebouw laten uitstippelen.
1. Amsterdam als belangrijke handelsstad
 2. De klasseloze samenleving waarin geld geen rol meer speelt.

Albert Verwey

- Amsterdam, 15 mei 1865
- Noordwijk aan Zee, 8 maart 1937
- Nederlandse letterkundige (dichter, essayist en vertaler
- Zoon van Meubelmaker
- Lid van de Tachtigers
- Berlage vroeg Verwey het decoratieprogramma van de Beurs te coördineren.
- Hierdoor kreeg Verwey - naast Berlage - een bepalende invloed bij de totstandkoming van dit Gesamtkunstwerk.
- Berlage hielp Verwey om een hoogleraarschap in Leiden te bemachtigen

‘Bijdragen tot de Versiering van de Nieuwe Beurs’

- Verwey schreef zijn verzen tussen 1899 en 1900
- Verweys dichtwerk bestaat uit vijf delen
- Alleen het eerste deel, dat bestaat uit twintig kwatrijnen, is uiteindelijk gebruikt om in het steenwerk van de beurs te beitelen.
- De rest is te lezen in Verweys verzameld werk

BIJDRAGEN TOT DE VERSIERING
VAN DE NIEUWE BEURS + + + + +
IN ACHTIEN KWATRIJNEN DOOR + +
ALBERT VERWEY + + + + + + + + + +
OPGEDRAGEN AAN DEN BOUWMEESTER
H. P. BERLAGE NZW. + + + + + + + + + +
1899 + + + + + + + + + + + + + + + +

- Beginsel
- Wie wand en ruit van dit gebouw wil sieren –
- Want niet daar vrij van toon' zich 't tooiend beeld –,
- Zie in den geest hoe 't zich in ruimten deelt,
- Die saam eenzelfde doch elk haarzelfs plan vieren.

- Kapitalisme verdiende geld maar kon worden ingezet voor een moreel doel: sociale rechtvaardigheid.
- Tussen de 'goede' en de 'slechte' kapitalist plaatst Verwey slechts een dun randje sociaal verantwoordelijkheidsgevoel.

De toren sprak naar de stad gewend:

*Gij burgers, die daar jaagt en rent,
Sta stil als ik en beidt uw tijd,
Zij die geloven, haasten niet.
De goede en sterke daad geschiedt
Te rechter uur, den tijd ten spijt.*

*De toren spreekt tot iedere vreemd
Die naar de stad zijn richting neemt:
Sta vast als ik en duur uw uur.
Wie op zijn kracht niet vol berust,
Wiens ijver halfweegs wordt geblust,
Houdt hier geen stand, heeft hier geen duur.*

- buitenzijde:
- beelden van Gijsbrecht van Aemstel, Jan Pieterszoon Coen en Hugo de Groot en sluitstenen (visserij, nijverheid en jacht) van Lambertus Zijl.
- verzen van Albert Verwey, gebeeldhouwd door Lambertus Zijl.

- Lambertus Zijl (Kralingen, 13 juni 1866 - Bussum, 8 januari 1947)
- Nederlandse beeldhouwer en medailleur.

- Een gevel moest volgens de stijlovertuiging van Berlage vlak zijn, maar dat betekende niet dat versieringen taboe waren

“Een hoek naar stad, twee
naar het IJ staan
open:
Een toren de een waar
Ridder Gijsbrecht sta:
Een Dam, zijn dam in
d’Amstel sla hij ga;
't Zeerijk deed Coen, 't
zeerecht doet Grotius
hopen.”

Albert Verwey

HEFFER

No smoking
cannabis in public.

OUDEBRUGSTEEG
CENTRUM

MEET
BERLAGE

Ploet
Berlage

café 640

Sculpture of Hugo de Groot by Lambertus Zijl in 1903 at the "Beurs van Berlage" in Amsterdam.

“De sluitsteen die de bogen samenhoudt
Drage als een teken boven onze hoofden
Boog net en ploeg, schip vuur getouw: beloofden
Die weinigen niet wat heel een wereld bouwt?”

het belang van vertrouwen en samenwerking.

binnenzijde:

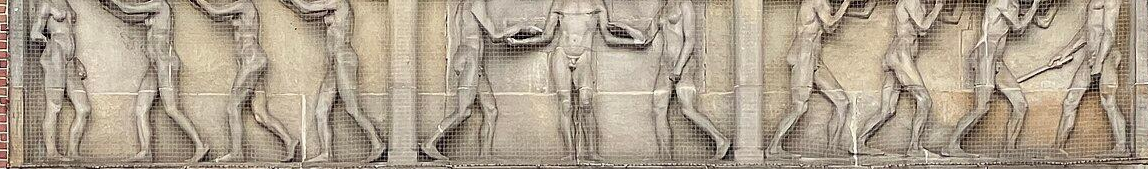
- tegeltableaus verleden, heden en toekomst van Jan Toorop;
- decoratieve baksteenmotieven (wand als tapijt);
- terracottareliëf van Lambertus Zijl (vooruitgang van de mensheid);
- verzen van Albert Verwey;
- muurschilderingen "Industrie" & "Handel" van Richard Roland Holst;
- keramische friezen van Jan Toorop (arbeid);
- glas-in-loodramen van Antoon Derkinderen (deugden van Amsterdam, morgen, avond, handel, industrie, vrijheid en gezondheid, Amsterdamse stedemaagd);
- vergaderruimten gedecoreerd door Joseph Mendes da Costa;
- onder meer lampen, hang- en sluitwerk, meubels en hekwerken door Berlage zelf ontworpen.

Waar nu de officiële ingang is, ging je vroeger de Schippersbeurs en het Koffiehuis binnen.

ALS VOORHOOFD STREKT DE STEEN OP DE INGANGSBOGEN.
T VERSTAND DES HANDELS BREKE IN HELDRE LYN

DAAR UIT : TUSSCHEN ZOO MENSCH ALS DINGEN ZYN
VEEL OMGANGSDADEN DIE T BESTAAN BEOOGEN.

DE AARD WORDT STRAKS EEN : DE VOLKREN ZIJN ALS GROEPEN
VAN D'EENEN BOND DIE HEEL HAAR BOL BEHEERSCHT.
DOOR LAND, DOOR ZEE, STREEFT TREIN, STREEFT VLOOT OMT ZEERST
NAAR'T WISSEND DOEL WAARHEEN ZE ELKANDER ROEPEN.

Het reliëf illustreert dat internationale handel – gesymboliseerd in boten, goederen en lastdieren uit alle windstreken, zoals paarden, stieren en kamelen – de verbroedering bevordert tussen de wereldvolkeren, zie de Chinees, de Arabier en de westerling.

DE AARD WORDT STRAKS EEN : DE VOLKREN ZIJN ALS GROEPEN
VAN D'EENEN BOND DIE HEEL HAAR BOL BEHEERSCHT.
DOOR LAND, DOOR ZEE, STREEFT TREN, STREEFT VLOOT OM'T ZEERST
NAAR'T WISSELEND DOEL WAARHEEN ZE ELKANDER ROEPEN.

De Trap: Koopman

-
- De koopman die zijn vloot op zeeën heeft –
- Fabriek- en landvolk slaven voor zijn vrachten – :
- Schoon, zo dat Ambt tot heil van 't volk betrachten,
- Slecht, zo zijn Buidel hij te vullen streeft.

De Trap: Fabrieksheer

- Fabrieksheer die van 't volk den arbeid regelt
- En 't werk van elk door 't werktuig honderdvoudt,
- Te groot zij 't deel niet dat daarvoor ge onthoudt :
- 't Wapen is 't goud van 't volk waar gij mee zegelt.

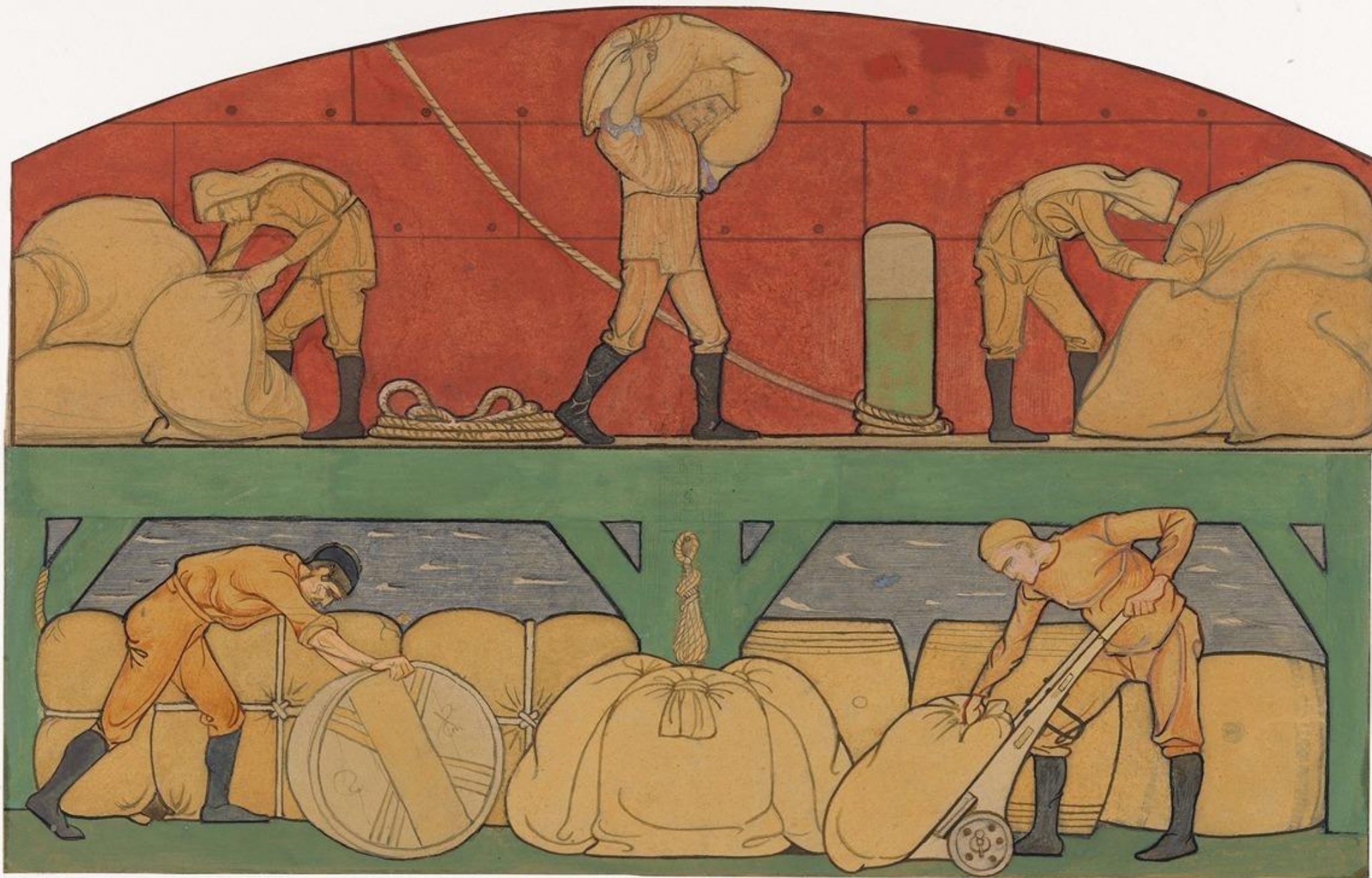
Richard Roland Holst

- Richard Nicolaüs (Rik) Roland Holst
- Amsterdam, 4 december 1868
- Bloemendaal, 31 december 1938
- Nederlandse beeldend kunstenaar:
schilder, tekenaar, lithograaf,
boekbandontwerper, etser, houtsnijder,
glazenier en schrijver.
- Richard Roland Holst onderging de invloed
van William Morris.

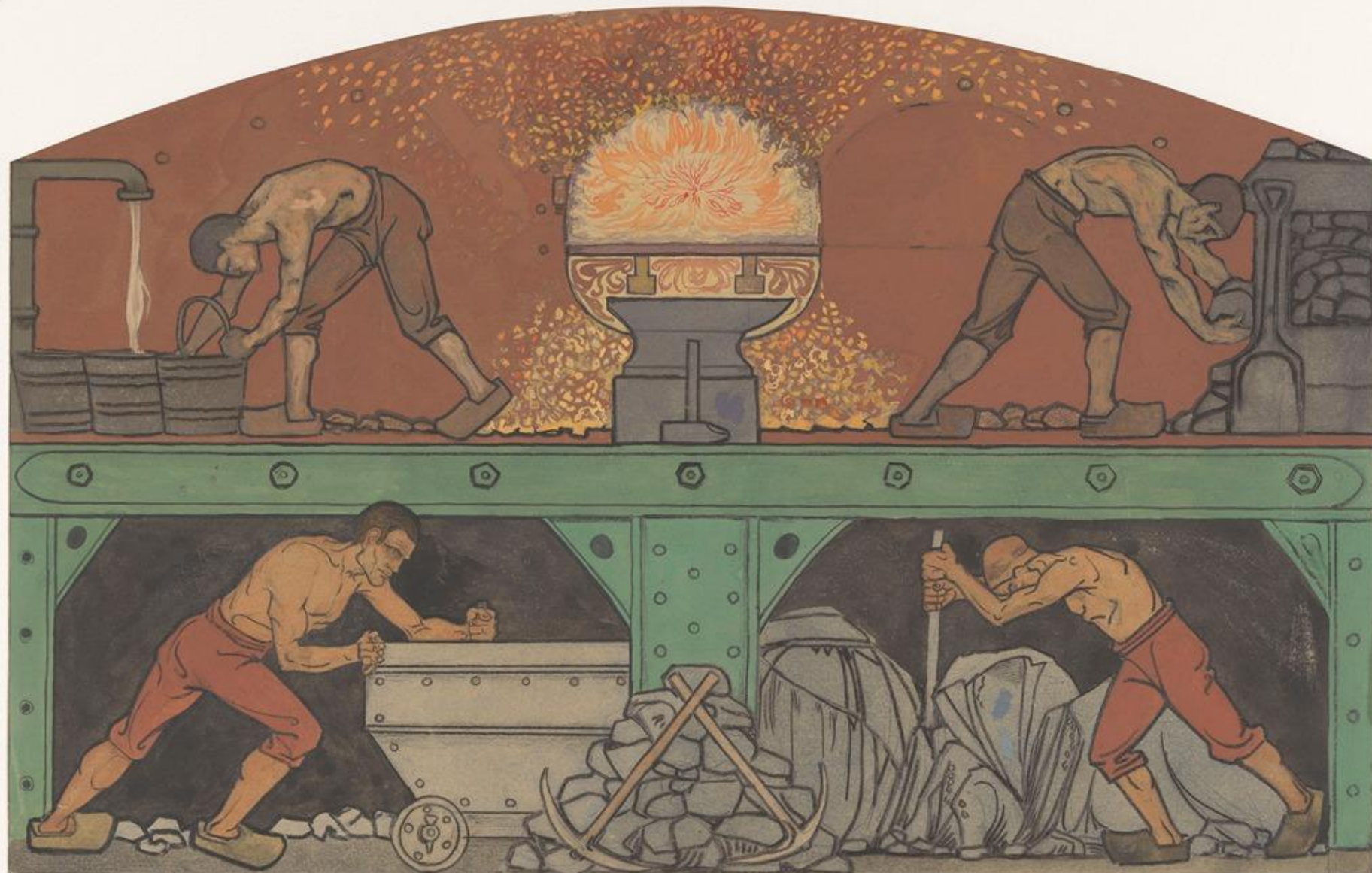

Ontwerp voor
schildering in
de beurs van
Berlage; De
Handel (1878 -
1938)
Richard
Nicolaüs
Roland Holst
(Dutch, 1868 -
1938)

Ontwerp voor
schildering in de
beurs van
Berlage; De
Industrie (1878 -
1938)
Richard Nicolaüs
Roland Holst
(Dutch, 1868 -
1938)

- De Nieuwe Beurs werd op 27 mei 1903 feestelijk geopend door de dan zeventienjarige koningin Wilhelmina

Functies

- Goederen- en graanbeurs en de effectenhandel, maar ook de lokalen voor gemeente- en rijkstelefoon, een koffiehuis, vergaderzalen, een postkantoor, een conciërgewoning, een politiebureau en een buurtsecretariaat.

Hal van de Kamer van Koophandel in de Amsterdamse Beurs van Berlage. De lambrisering, brokaat gordijnen en velours gordijnen zijn er vanwege de vreselijke natuurlijke akoestiek van de zaal. De geplande muurschilderingen van Antoon Derkinderen moesten worden geannuleerd.

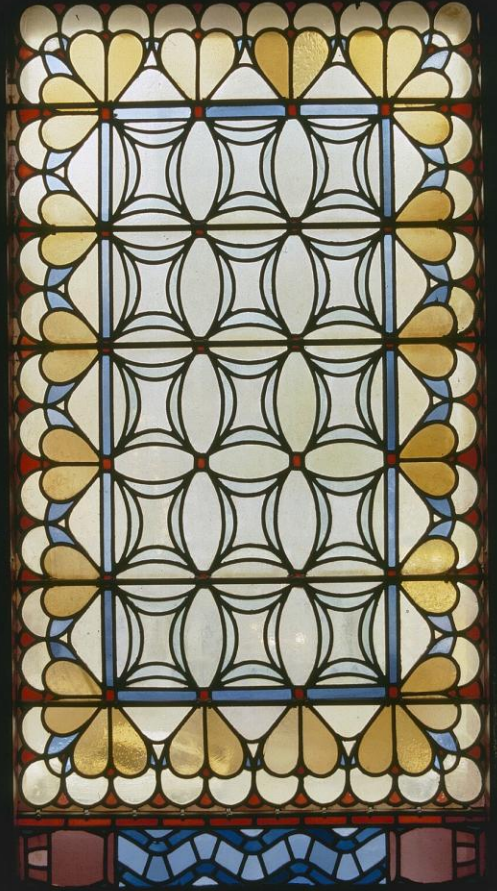
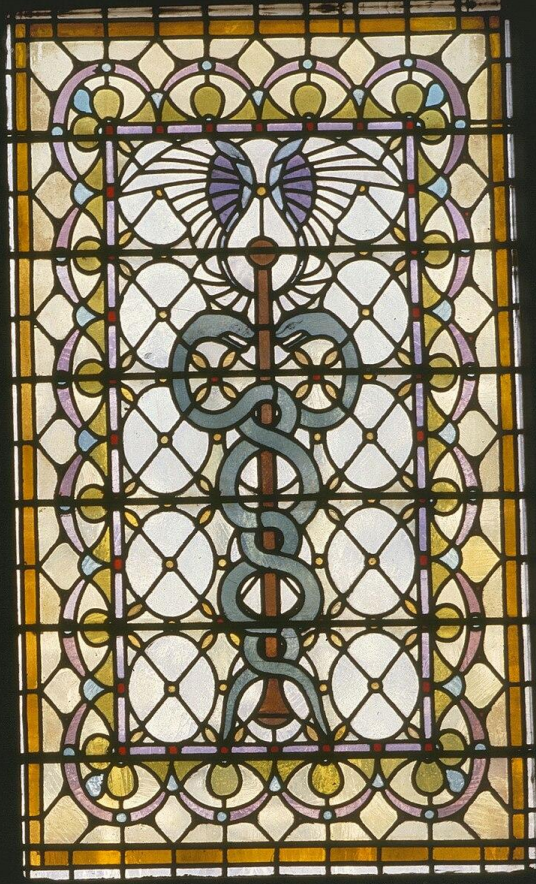
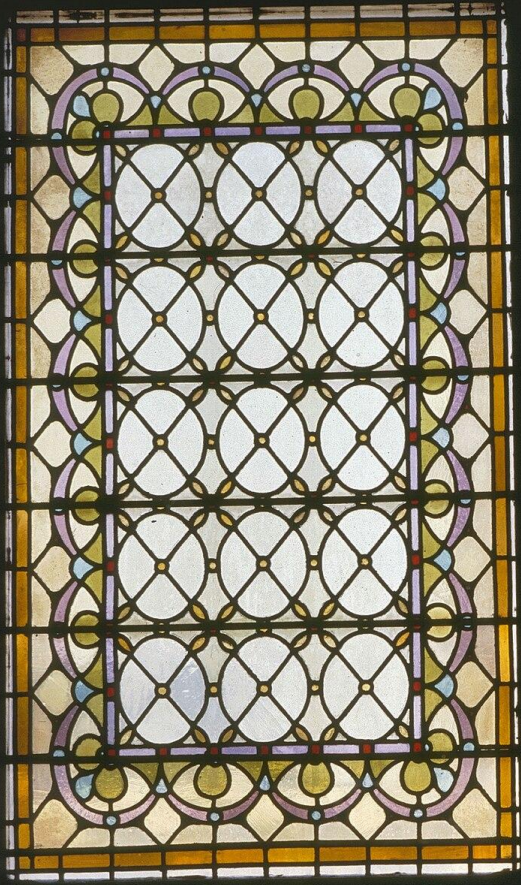
Antonius Johannes (Antoon) Derkinderen

Antonius Johannes
(Antoon)
Derkinderen
's-Hertogenbosch
20 december 1859
– Amsterdam, 2
november 1925)

Kunstmuseum
Den Haag

Hoenderloo - De Hoge Veluwe: Jachtslot St Hubertus

Eetkamerameublement
van Berlage uitgevoerd
door J.B. Hillen uit 1902,
collectie Rijksmuseum

Servies ontworpen
door Berlage en Piet
Zwart

Interieurontwerp Sint-Hubertus

ZITKAMER VAN DEN HEER DES HUIZES IN HET LANDHUIS ST. HUBERTUS.

Het Plan Zuid uit 1915 dat de gemeenteraad in 1917 goedkeurde.

